

З. Гбур

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Проаналізовано теоретичні аспекти складових економічної безпеки із зазначенням їх детальних характеристик та впливом кожної складової на значення для економічної безпеки України. Визначено сучасний зміст поняття економічної безпеки держави. Розглянуто переваги впливу окремих складових економічної безпеки. Висвітлено негативні зміни складових економічної безпеки в умовах дії євроінтеграційних процесів в Україні. Наведено наслідки впливу складових економічної безпеки на економічну безпеку країни. Розглянуто фактори забезпечення економічної безпеки України. Виявлено факти зовнішніх ризиків, спричинених впливом неконтрольованих дій на економічну безпеку країни. Обґрунтовано шляхи посилення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: економічна безпека, держава, євроінтеграція, регресія, конфлікт, небезпека, макроекономічна стабільність, економічний розвиток.

Одним із ключових стратегічних напрямів зовнішньополітичної складової процесу забезпечення економічної безпеки України (далі – ЕБУ) визнано інтеграцію до Європейського Союзу. Стратегія євроінтеграції була чітко окреслена Л. Кучмою ще у 1994 р. у його програмі “Шляхом радикальних економічних реформ”. З цим же гаслом Л. Кучма йшов на президентські вибори 1999 р. У 1998 та 2000 рр. указами Президента було затверджено Стратегію та, відповідно, Програму інтеграції України в Євросоюз. Виступаючи у 1998 р. на Парламентській Асамблеї ради Європи, Л. Кучма чітко і однозначно визначив: “Стратегічна мета України – стати повноправним членом ЄС” [1]. Отже, курс євроінтеграції України розпочатий вже давно.

Проте на сьогодні рівень економічної безпеки України є незадовільним під дією зовнішніх факторів, спричинених воєнним конфліктом в Україні в умовах неоголошеної війни, регресією з боку Російської Федерації, втратою значної частини економічної України та збереження макроекономічної стабільності. В умовах протидії зазначеним факторам та посилення кроків на шляху до євроінтеграції України вирішальне значення має подолання зазначених негативних наслідків, які формують для країни нові виклики, зокрема економічні вимагають адекватного реагування держави у сфері забезпечення економічної безпеки України та обґрунтування можливих шляхів їх подолання. Зазначене склало предмет дискусії, визначило коло питань, яким необхідно приділити увагу, та обумовило предмет цього наукового дослідження.

Дослідження присвячено вивченню системи економічної безпеки держави, чому присвячені праці таких вчених: Я. Базилюка, Д. Венцовського, А. Гальчинського С. Давиденко, Г. Мернікова, А. Сухорукова та інших. Проте негативні дії, спричинені несприятливою зовнішньою кон’юнктурою призвели до прогіршення стану економічної безпеки України з урахуванням усіх її складових економічної безпеки. За цих умов опрацювання комплексу заходів із посилення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції є першочерговим завданням.

Мета статті – дослідити усі складові економічної безпеки, обґрунтувати їх значення для економічної безпеки України в умовах євроінтеграції, виявити загрози, які перешкоджають їх розвитку та окреслити заходи державного впливу на якісне зростання як економіки загалом, так і економічної безпеки України зокрема.

Сучасний зміст поняття економічної безпеки держави доцільно трактувати як сукупність умов, за яких забезпечується захист національних економічних інтересів, можливість утримання параметрів економіки в межах нормативних значень, здатність економіки задовольняти у довгостроковому режимі потреби суспільства, генерувати інноваційні зрушення та реалізувати конкурентні переваги на світових ринках [2]. Економічну безпеку України визначають такі її складові, як виробнича, демографічна, енергетична, зовнішнь-економічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки. Зазначені складові економічної безпеки розроблені фахівцями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і затверджені відповідним наказом “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України” № 1277 від 29.10.2013 р. [3]. Вивчення структурних складників економічної безпеки держави дає змогу своєчасно визначити можливі загрози, проаналізувати їх та передбачити можливі шляхи їх вирішення.

Вивчення складових економічної безпеки впливає на економічну безпеку країни та відіграє вирішальну роль у безпеці та цілісності всієї країни. Тому в табл. 1 нами охарактеризовані складові економічної безпеки та їх значення для економічної безпеки України.

Таблиця 1

Складові економічної безпеки та їх значення для економічної безпеки України

Складові економічної безпеки	Значення для ЕБУ
1	2
Виробнича безпека	
стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується ефективне використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки	якісні зрушення у виробництві
Демографічна безпека	
стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України	захищеність основних життєво важливих демовідновлювальних процесів
Енергетична безпека	
стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів	забезпечення паливно-енергетичними ресурсами
Зовнішньоекономічна безпека	
стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її участі у світовому розподілі праці	відповідність зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам

Закінчення табл. 1

1	2
Інвестиційно-інноваційна безпека	
стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості	здатність забезпечити конкурентоспроможність на світовому ринку
Макроекономічна безпека	
стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій	визначає стійкість економіки
Продовольча безпека	
стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства	забезпечення населення якісними продуктами
Соціальна безпека	
стан розвитку держави здатної забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни	досягнення високого якісного рівня життя населення
Фінансова безпека	
стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни	впливає на соціально-економічний розвиток країни та обслуговування її фінансових зобов'язань

Висвітлені складники економічної безпеки дали змогу окремо охарактеризувати кожного їх окремо та визначати їх вплив на економічну безпеку України, висвітливши переваги діяльності. Наслідки впливу складників економічної безпеки при правильному використанні призводять як до економічного розвитку країни, так і економічної безпеки України безпосередньо, забезпечуючи тим самим безпеку у таких сферах, як бюджетна, податкова, банківська, валютна; можливість управління боргами держави, функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектора тощо.

Забезпечення економічної безпеки України залежить від таких факторів:

- від рівня адекватності державних інституцій завданням покладених на них Конституцією функцій;
- від змісту й масштабів зовнішніх загроз та викликів;
- від здатності держави на власний розсуд здійснювати економічну політику в інтересах виключно власних громадян;
- як від рівня адекватності державних інституцій завданням покладених на них Конституцією функцій, так і від змісту й масштабів зовнішніх загроз та викликів [4].

Наведені фактори визначають рівень забезпечення економічної безпеки та вимагають адекватного реагування з боку держави, оскільки на сьогодні в умовах інтеграції України до Європейського Союзу (далі – ЕС) складові економічної безпеки зазнали нових викликів передбаченими зовнішніми факторами. Як свідчить аналітична доповідь Національного

інституту стратегічних досліджень, протягом 2014 – 2016 рр. економічна безпека України зазнала найпотужнішого удару за всі роки незалежності. Цей період характеризується низкою безпрецедентних викликів, найнебезпечнішими з яких стала анексія Криму та воєнне втручання на Донбасі, здійснюване Російською Федерацією. Фрагментація економічного та митного простору України, позбавлення легітимності багатьох суб'єктів економічної діяльності на непідконтрольних територіях, втрата земель та майна українських громадян і суб'єктів підприємницької діяльності в умовах неоголошеної війни – це неповний перелік економічних наслідків від нового типу агресії, яка дістала визначення “гібридна”. В умовах воєнного конфлікту та втрати контролю над п'ятою частиною економічного потенціалу України головним стало збереження макроекономічної стабільності. Втрата цілісності митного та економічного простору та мобілізація ресурсів на оборонні потреби не дозволили повноцінно відновити економічне зростання [5]. Отже, наведені факти про воєнний конфлікт, який триває в Україні досі, першочергово впливають як на складові економічної безпеки, так і на економічну безпеку України загалом. Ця ситуація першочергово призвела до такої складової економічної безпеки, як макроекономічна безпека, вона призвела до втрати контролю над п'ятою частиною економічного потенціалу України і на сьогодні головним завданням є збереження макроекономічної стабільності в країні. Основними перешкодами на шляху відновлення економічного зростання є втрата цілісності митного та економічного простору України, а також мобілізація ресурсів на оборонні потреби країни.

Іншими негативними змінами, притаманними іншим складовим економічної безпеки в умовах євроінтеграції України, є:

– критичне гальмування економічного розвитку України та погіршення основних макроекономічних показників (макроекономічне розбалансування за головними показниками);

- згорання промислового виробництва;
- зниження економічної активності, насамперед інвестиційної;
- погіршення добробуту населення (домогосподарств) та зростання рівня безробіття;
- посилення боргового тиску, насамперед, у державному секторі;
- підвищення тінізації економічної діяльності [6].

Водночас з негативними наслідками є і позитивні. Так, протягом 2014 – 2016 рр. було вирішено низку тактичних завдань забезпечення макроекономічної стабілізації, зокрема: призупинено економічне падіння, забезпечена відносна курсова та цінова стабільність, попереджено дефолт. Однак подолати системні виклики, такі як забезпечення економічного зростання та розширення економіки, в умовах гібридної агресії не вдалося. Очевидно, що вирішення цього завдання вимагає кардинальної реструктуризації економіки на основі технологічних новацій та підвищення конкурентоспроможності [7].

Іншими позитивними змінами, які призвели до забезпечення впливу складової зовнішньоекономічної безпеки на економічну безпеку України в умовах євроінтеграції, стало запровадження з 1 січня 2016 р. зони вільної торгівлі з ЄС, передбачене економічною частиною Угоди про асоціацію. Попри незавершеність процесу імплементації цієї угоди, доцільно зазначити, що перші результати функціонування розширеної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС для України виявились неоднозначними. З одного боку, посилюється роль та значення ЄС як зовнішньоторговельного партнера України, з іншого – окреслилися низькі можливості диверсифікації національного експорту на ринках країн Євросоюзу [8]. Окреслене послаблює зовнішньоекономічну безпеку в частині втрати українськими експортерами зовнішніх ринків торгівлі з Російською Федерацією. Вважаємо, що

обумовлена ситуація вимагає активізації державної політики стимулювання експорту і призведе, з одного боку, до зміцнення зовнішньоекономічної безпеки, а з іншого – до макроекономічної безпеки, якщо держава посилить роль внутрішнього ринку за допомогою яскравого прикладу впровадження моделі економічного зростання в Україні.

Забезпечення економічної безпеки України в умовах євроінтеграції багато в чому пов'язано зі складністю процесів, спричинених зовнішніми ризиками, які відбулись в Україні у 2015 – 2016 рр., можливий механізм їх регулювання наведено на рис. 1.

Рис. 1. Вплив зовнішніх ризиків та економічну безпеку України та шляхи їх посилення в умовах євроінтеграції [9]

Виділивши на рис. 1 зовнішні ризики та їх вплив та економічну безпеку України, нами наведені можливі шляхи їх вирішення із урахуванням євроінтеграції України у європейське співтовариство. Доцільно зазначити, що рівень підвищення економічної безпеки України залежить від складових економічної безпеки і від впровадження державою принципово нової економічної моделі розвитку, обумовлених сучасною кризою в Україні.

Висновки

Важливою складовою національної безпеки України є саме економічна безпека країни. Вона є досить складною системою, яка має свою будову з відповідними її складовими економічної безпеки. Розглянувши основні складові економічної безпеки із наведенням їх значення для економічної безпеки України, ми висвітлили переваги їх діяльності. Констатуємо позитивні фактори складових економічної безпеки, відзначено факти суттєвого погіршення економічного розвитку України, спричинені дією впливу зовнішніх ризиків.

Водночас виділено можливі шляхи їх подолання, які вимагають відповідних кроків з боку держави з урахуванням євроінтеграції України. Це можливо досягти шляхом впровадження нової моделі економічного розвитку, яка призведе до підвищення рівня економічної безпеки України та відновить тим самим довіру до державної економічної політики і реформ, які нарешті почнуть діяти.

Список використаної літератури

1. Гальчинський А. Альтернативи Європейському вибору не існує // День. 2002. 26 квіт. С. 14.
2. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. А. І. Сухорукова ; Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. РНБО України. К. : Стило, 2009. 685 с.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. URL : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
4. Мерніков Г. І. Європейська інтеграція України та економічна безпека держави. URL : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/100.htm>.
5. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії : аналіт. доп. / Я. Б. Базилук, С. В. Давиденко, Д. Ю. Венцовський [та ін.]. К. : НІСД, 2017. С. 3.
6. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015 – 2016 рр. та механізми їх мінімізації. URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/ruzuku_zagrozul-bab4e.pdf.
7. Економічна безпека України в умовах гібридної агресії... С. 3.
8. Там само. С. 3.
9. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015 – 2016 рр. та механізми їх мінімізації...

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017

Схвалена до друку редколегією 23.10.2017

Z. Hbur

ECONOMIC STABILITY OF UKRAINE AND ITS IMPACT ON SECURITY SURROUNDING WITHIN CONTEMPORARY EUROPEAN CONDITIONS

This article is devoted to theoretical aspects of economic security components including some detailed characteristics and very specified features of Ukrainian economy.

The article determines the content of Ukraine's economic security. At the same time, we should consider a number of positive aspects of individual components concerning the economic security. We can face negative factors of economic security highlighted within the terms of European integration processes. There are consequences of the economic security components on the country's economic security are presented. There are facts of external risks resulted by the influence of uncontrolled actions on the country's economic security. The ways of strengthening economic security of Ukraine in terms of European integration are substantiated.

Key words: economic security, state, European integration, regression, conflict, insecurity, macroeconomic stability, economic development.